

Kokoelmien kohtalot ja fyysinen vai virtuaalinen musiikkimuseo?

Esimerkkinä Erkki Ala-Könniin liittyvä tutkimustyö

Outi Valo

Tekeillä olevan väitöstutkimukseni kohteena on suomalainen kansanmusiikin kerääjä, tutkija ja kulttuurivai-
kuttaja Erkki Ala-Könni (1911–1996) sekä hänen keräämänsä kansanmusiikkikokoelmat, joiden tilanne on valaiseva esimerkki myös musiikkimuseoon liittyvien kysymysten kannalta.

Ala-Könni tallensi neljänkymmenen vuoden aikana noin kahdeksantuhannen arkistonauhatunnin ja yli kahdensadantuhannen valokuvanegatiivin laajuisen perinnekokoelman. Kenttätöön ohessa hänelle kertyi myös lähes tuhat soitinta, ja hän keräsi apulaisineen 1980-luvun alkuun mennessä suomalaisiin museoihin oman arvionsa mukaan lähes 40 000 esinettä. Tämän mittavan aineiston pohjalta lähdekin miettimään, millainen musiikkimuseo minua palvelisi tutkimusaiheeni kannalta tai millaisia sisältöjä voisin aiheeni puolesta musiikkimuseolle tarjota.

Ala-Könnin keräämien kokoelmien historia alkaa 1940-luvulta ja sisältää värikkäitä vaiheita oikeudenkäyntejä myöten. Alun perin Ala-Könni keräsi kokoelmia pääasiassa itselleen. Kun hänet nimettiin Kansanperinteen arkiston johtajan virkaan Tampereelle vuonna 1965, hän nimittämisen yhteydessä luovutti kokoelmiaan laitokselle. Riidat kokoelmien

hoidosta alkoivat vuonna 1982, kun valtion tilintarkastajat totesivat, että soitinkokoelmien ylläpito museona tai näyttelynä ei kuulu yliopiston tehtäviin. Yliopisto alkoikin etsiä soitinkokoelmalle uutta sijoituspaikkaa, ja monien vaiheiden jälkeen kokoelmat hajautuivat kolmeen osaan: Tampereelle Kansanperinteen arkistoon, Lapualle Erkki Ala-Könni -säätöille ja Kaustiselle osaksi Suomen kansansoitinmuseon kokoelmia.¹

Tampereen kokoelmassa pääosassa ovat äänitallenteet ja valokuvat, Kaustiselle on deponoitu yliopiston soitinkokoelmat sekä osa Erkki Ala-Könni - säätön äänitallennekoelmista. Lapualle ovat päätyneet Ala-Könnin henkilökohtaisesti omistamat kokoelmat, jotka muodostavat säätön pääoman: muun muassa Ala-Könnin henkilökohtaiset nauhat, valokuvamateriaalia, satoja soittimia sekä kirjoja, harvinaisempia romaneja ja materiaalia eri maista, joissa Ala-Könni vieraili viimeistä, Transilvaniaan suuntautunutta kenttätietoa myöten.

Monet säilytyspaikat ovat kokonaisuuden saavuttamisen kannalta iso haaste – kokoelmia on luetteloitu eri tavoilla eri tietokantoihin, ja osa on edelleen luettelottomaa. Ala-Könnin omankin ajatuksen

mukaan kokoelman yhtenäisyys olisi kokoelman arvon kannalta erittäin tärkeää. Tällä hetkellä Lapuan kaupunki on luopumassa siellä olevasta kokoelmasta, kun sopimuskausi Erkki Ala-Könni -säätön kanssa päättyy (Ylen uutiset 16.10.2014). Säätön vastuuhenkilöt ovat kuitenkin kuolleet lyhyen ajan sisällä, ja Patentti- ja rekisterihallitus on määrännyt asiamiehen selvittämään säätön tulevaisuutta.

Näkinsin, että kokoelmia kannattaisi yhdistää mahdollisimman paljon, kuten Ala-Könni itsekkin toivoi. Kokoelmat ovat kuitenkin kerääjänsä luoma kokonaisuus, jonka yhdistävänä tekijänä on suomalainen kansanmusiikki ja -perinne. Jos soittimet siirrettäisiin Lapualta Kaustiselle osaksi muuta soitinkokoelmia ja äänitallenteet sekä kuvat menisivät Tampereelle osaksi Kansanperinteen arkiston kokoelmia, säästyisi valtavasti päällekkäistä työtä, ja samanlaiset materiaalit olisivat samassa paikassa.

Ratkaisu ei toki ole aina yksinkertainen toteuttaa. Lapualla on aineistoa suuren arkistohuoneen verran, ja sen hoito ja luettelointi vaatisi sekä aikaa että resursseja. Soittimia on siirretty niiden historian aikana jo useita kertoja, joten rahoituksen tulisi olla selvä ennen uutta siirtoa.

¹ Aiheesta tarkemmin Valo & Aho 2012.

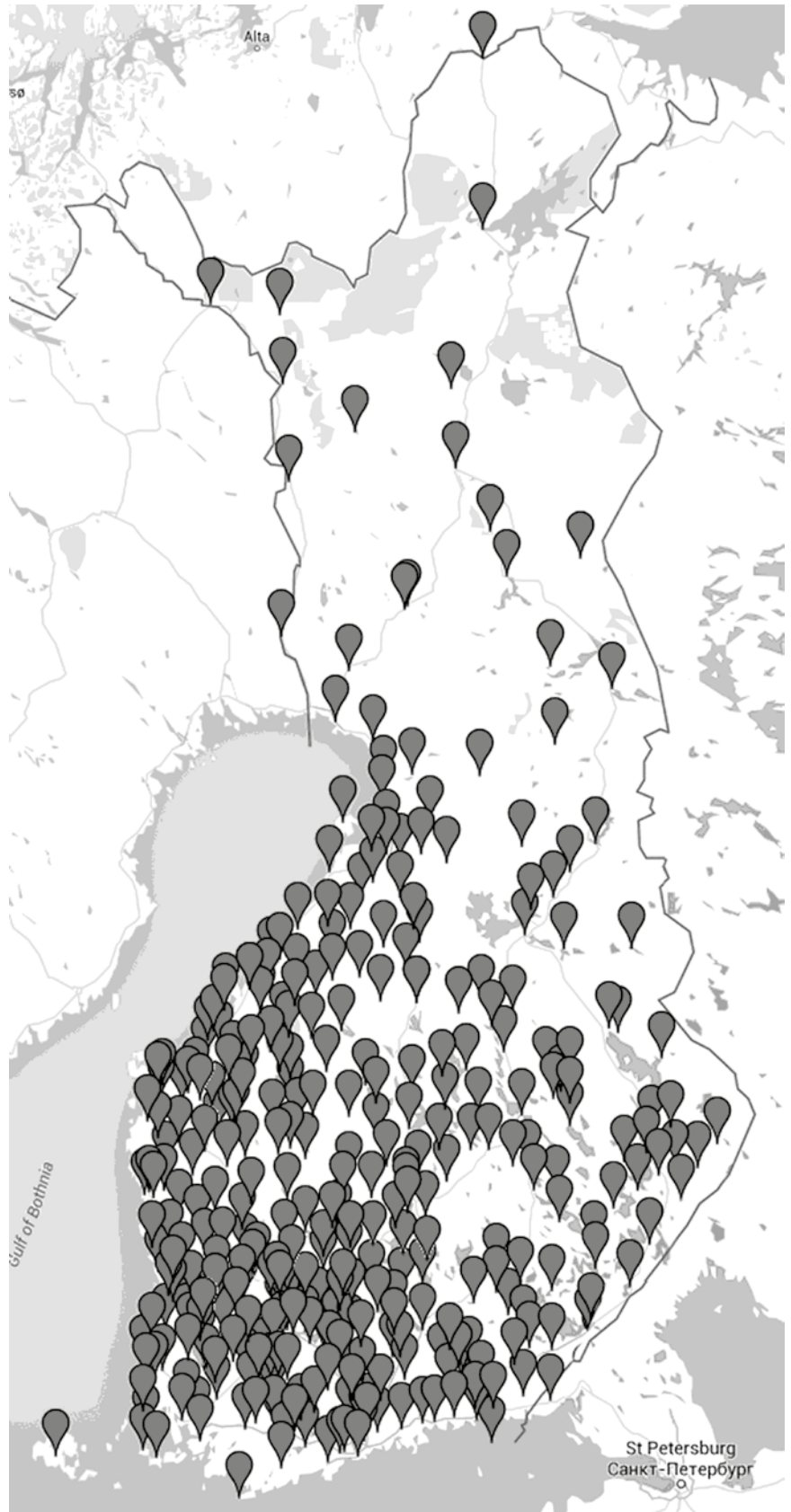
Ehkä Lapualla olevat aineistot vielä päätyvät Tampereelle ja Kaustiselle – tai muuhun soveltuvaan paikkaan – mutta tämä ei varmastikaan ole ainoa uhattuna oleva kulttuuri-historiallinen kokoelma. Fyysinen musiikkimuseo olisikin tarpeen tällaisissa tilanteissa – olisi paikka, johon aineistot voitaisiin turvallisesti viedä sekä resursseja kokoelmien hoitoon ja luettelointiin.

Mutta museon ei ehkä nykypäivänä tarvitse olla fyysisesti vierailtavissa oleva rakennus, jos kokoelmat saadaan muutoin turvattu. Museo voisi olla myös digitaalinen museo, pienemmillään vain pakettiautoon mahtuva paketti teknologiaa tai mobiilisovellus.

Yksi mahdollinen digitaalisen musiikkimuseon sovellus voisi olla musiikillinen kartta.² Sen kantavana ajatuksena on lattiaan heijastettu iso Suomen kartta, jonka päällä voidaan kävellä langattomat kuulokkeet päässä. Sen voisi siis pystyttää mihin vain aulatiloihin, joissa on paljon lattiapinta-alaa. Samalla kun kartalla kävellään esimerkiksi paikkakunnalta toiselle, muuttuu myös kuulokkeista kuuluva äänimaisema paikkakunnan mukaan paikannusjärjestelmän avulla.

Tällaisia karttoja saisi muodostettua monista tutkimusaiheista – myös omasta aiheestani, Ala-Könnin tallennusmatkoista ympäri Suomen. Ala-Könnin nauhoituspaikkakunnat voidaan kerätä kuvan mukaisesti kartalle (kuva 1). Tiedot on kerätty Kansanperinteen arkiston luetteloista. Kartalla ovat sekä kenttäretket että muut tallennukset eri paikkakunnilla. Äänitallenteita ei ole rajattu ainoastaan kansanmusiikkiin, vaan aineisto pitää sisällään myös kansanperinteeseen liittyviä haastatteluita ja muuta ääniteaineistoa. Digitaalisessa musiikkimuseossa voisin siis kävellä ympäri Suomen kuunnellen Ala-Könnin keräämiä

² Tämän ajatuksen taustaideointiin ovat osallistuneet Pohjanmaan taidetoimikunnan erityisasiantuntija Antti Huntus ja Kansanmusiikki-instituutin johtaja Matti Hakamäki.

äänitallenteita eri paikkakunnilta. Samaa karttaideaa voisi soveltaa monen muunkin tutkimuksen hyödyntämiseen näyttelyiden toteuttamisessa. Sara Cohen (2013)

esitteli tunteiden, muistojen ja paikkojen suhdetta musiikkiin Suomen Musiikintutkijoiden symposiumissa keväällä 2013. Hänen tutkimustyönsä pohjautui POPID-projektissa

(Popular Music Heritage, Cultural Memory and Cultural Identity) toteutetulle kyselylle, jossa selvitettiin muun muassa vastaajien musiikillisia muistoja Iso-Britanniassa, Alankomaissa, Itävallassa ja Sloveniassa. Cohen esitteli samalla myös England Rocks -kartan, joka listaa maasta yli 100 rockin historiaan liittyvää paikkaa. Lontoossa kartan (paperinen kartta ja mobiilisovellus) avulla voi käydä katsomassa musiikillisiin muistoihin liittyviä tärkeitä tapahtumapaikkoja studioista ja klubeista aina levykansien kuvauspaikkoihin saakka. Cohenin tutkimuksessa esiin nousivat erityisesti elävän musiikin ja keikkojen merkitys. Ne rikkoivat rutiineja ja toivat ihmisiä yhteen elämysten kautta. Cohenin esittelyn mukaan vastaajien musiikillisten muistojen kartat olisi ollut mahdollista yhdistää myös yhdeksi suureksi kartaksi.

Vastaavasti ajatusta voisi viedä pidemmälle ja luoda karttaa Suomen musiikillisista muistoista myös laajemmalla tasolla. Ala-Könnin nauhoitusten lisäksi kartalle voisi tuoda vanhempiakin arkistoäänitteitä monista eri arkistokokoelmista. Uudemman materiaalin osalta näyteltäytarkoituksiin voitaisiin puolestaan hyödyntää vaikkapa äänimaisematutkimusta. Esimerkiksi Muuttuvat suomalaiset äänimaisemat -tutkimusprojektissa on kerätty äänimaisemia Suomen rajojen sisäpuolelta. Projektin verkkosivuilla äänimaisemia voidaan kuunnella kartalla näkyvistä merkeistä ja valita äänitallenteita äänilähteen, vuodenajan, vuorokaudenajan tai äänitysvuoden mukaan. Kuuntelukartalle voi myös itse lisätä omia äänityksiään. Voisi siis ajatella, että kuka tahansa voisi muodostaa omia musiikillisten muistojen karttojaan. Arkistojen ja museoiden rooli voisi olla tuottaa erilaista autenttista materiaalia osaksi karttojen äänimaisemaa: haastatteluja, puheita ja musiikkia. Musiikillisia karttoja voitaisiin luoda yhdestä kylästä, kaupungista, maasta tai useammasta eri maasta. Ja vaihtoehtoisesti kartalle voitaisiin tuoda eri musiikinlajeja tai eri vuosikymmeniä erilaisiksi kerrostumiksi.

Toki kartassa on huonotkin puolensa. Se kahlitsee musiikin johonkin tiettyyn paikkaan, kun tosiasiaa musiikki harvoin on paikkasidonnaista. Ala-Könninkin nauhoituksista on hankalaa sanoa, edustaako esimerkiksi joku Alavudelta nauhoitettu kappale alavudeltaista perinnettä. Informantti voi olla kotoisin toiselta puolelta Suomea ja esittää nuoruudessa oppimaansa ohjelmistoa, tai mahdollisesti hän on voinut ottaa vaikutteita toiselta soittajalta, joka asuu naapuripitäjässä. Samat kappaleet ovat kiertäneet useilla paikkakunnilla, mutta tietty kappale pitäisi sijoittaa tietylle paikkakunnalle vain sen mukaan, mistä se on tallennettu. Paikkakunnan perinteestä se ei siis välttämättä antaisi kattavaa kuvaa. Samoin olisi pohdittava, tulisiko musiikillinen kartta vain mahdollisesti liikuteltavaksi museonäyttelyksi vai olisiko se myös internetissä yhtenä tiedonvälityskanavana. Museossa lattiaan heijastettuna koettuna musiikillinen kartta olisi todennäköisesti konkreettisempi ja vaikuttavampi kokemus, mutta erilaiset esitysmuodot tukevat varmasti toinen toisiaan.

Jo yhden tutkimusaiheen pohjalta voidaan siis nähdä tarve niin fyysiselle kuin digitaalisellekin Suomen musiikkimuseolle. Musiikkimuseon toteutuksessa voidaan nähdä kolme tasoa:

1. Fyysinen musiikkimuseo: Uusi rakennus ja omat varastotilat. Turvaa vaarantuneita kokoelmia sijoittaen ne omiin tiloihinsa. Oma henkilökunta niin kokoelmien hoidossa, näyttelypuolella kuin tutkimustyössäkin.

2. Kiertävä musiikkimuseo: helposti siirrettävä kokonaisuus, joka kiertäisi eri museoissa tai muissa julkisissa tiloissa. Resursseja jaettaisiin olemassa oleviin museoihin, ja uhatut kokoelmatkin sijoitettaisiin sen mukaan, mihin kokoelmaan ne parhaiten kuuluisivat. Myös henkilöresurssit voitaisiin jakaa jo olemassa oleviin museoihin.

3. Virtuaalinen musiikkimuseo: esimerkiksi verkkosivusto tai mobiilisovellus, jolla ei olisi mitään fyysistä omaisuutta. Tarjoaa jo olemassa oleville musiikkimuseoille runsaasti palvelintilaa ja verkkonäkyvyyttä. Hyvän esimerkin tarjoaa esimerkiksi The Web Gallery of Art, virtuaalinen museo ja hakusivusto Läntisen Euroopan taiteesta eri aikakausilta.

Virtuaalinen karttapohjainen mobiilisovellus voisi toimia myös eräänlaisena "sisäänheittäjänä" fyysisille museoille. Itse voisin hyvin kuvitella käyttäväni kävelyllä karttapalvelua, joka kertoisi esimerkiksi sen, että viereisessä puistossa sijaitsee Kreetta Haapasalon patsas. Tämän jälkeen voisin halutessani selata hänestä tarkempaa tietoa ja kuunnella pari ääninäytettä. Ja samalla tiedoissa kerrotaisiin myös se, että läheisessä Suomen kansansoitinmuseossa sijaitsee Kreetta Haapasalon käyttämä kantele.

Lähteet:

- Cohen, Sara 2013. Journeys of the Musical Past: Mapping music, place and cultural memory in England. Keynote presentation at the Cultural Memory of Sound and Space (17th Finnish Music Researcher's Symposium) conference. Turku, Finland, 13–15.3.2013.
- Lapuan kaupunginhallituksen kokouspöytäkirja, liite 1, 23.1.2012.
- Muuttuvat suomalaiset äänimaisemat: <http://www.aanimaisemat.fi/>
- POPID Popular Music Heritage, Cultural Memory and Cultural Identity: http://www.eshcc.eur.nl/hera_popid/
- The Web Gallery of Art: <http://www.wga.hu/>
- Valo, Outi & Aho, Marko 2012. Erkki Ala-Könnin soitinkokoelma. *Musiikin suunta* 3–4/2012.
- Ylen uutiset 16.10.2014. Ala-Könnin kansatieteelliset kokoelmat halutaan yhteen.

